

บทสะท้อนแนวคิดว่าด้วยจริยธรรมทางการเมืองของแมกซ์ เวเบอร์ THE REFLECTION ON THE CONCEPT OF MAX WEBER'S POLITICAL ETHICS

.....

ฐิติกร สังข์แก้ว

Thitikorn Sangkaew

สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Program in Government, Faculty of Political Science, Thammasat University, Thailand.

Corresponding author, E-mail: Kane2529@hotmail.com

บทคัดย่อ

เมื่อก้าวถึงแนวคิดเรื่องจริยธรรมแล้วคงปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเรื่องของคุณค่าซึ่งเชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนา กระนั้นก็ตามสังคมสมัยใหม่กลับปฏิเสธการปะปนกันระหว่างอิทธิพลทางศาสนาและพื้นที่ทางโลก แม้ว่าจริยธรรมจะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและแสวงหามาตั้งแต่ครั้งปรัชญากรีกโบราณ แต่เมื่อมนุษยชาติก้าวเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่กลับกีดกันความสัมพันธ์กับพื้นที่ศาสนาดังกล่าวออกไป ดังนั้นการแสวงหานักการเมืองที่มีคุณลักษณะแบบศาสดาของศาสนาต่างๆ ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ในฐานะเป็นหนึ่งในผู้วางรากฐานสังคมศาสตร์สมัยใหม่ ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของจริยธรรมในพื้นที่ทางการเมืองซึ่งพยายามหนีห่างจากจริยธรรมทางศาสนา จริยธรรมในรูปแบบนี้จึงอนุญาตให้การเมืองมีความเป็น “การเมือง” มิใช่การเมืองของศาสดา จริยธรรมของนักการเมืองจึงเชื่อมโยงกับผลประโยชน์สาธารณะ และพื้นที่ทางโลกมากกว่าการนำมนุษย์ไปสู่นิพพาน บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอความคิดว่าด้วยจริยธรรมทางการเมืองตามความคิดของแมกซ์ เวเบอร์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองทั้งที่เชื่อมโยงและไม่เชื่อมโยงกับศาสนานั้นมีแนวทางอย่างไร อีกทั้งยังเป็นการทบทวนวิธีคิดที่วงวิชาการมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญ

คำสำคัญ: แมกซ์ เวเบอร์ จริยธรรมทางการเมือง นักการเมือง ผู้นำทางการเมือง

Abstract

Unresistable that an ethnics always related to religion's belief, even modern societies attempt to separate an influence of religion's belief that flowed into secular, especially politics. Moreover, mankind had created there ethics since ancient Greek era but turn into against an involution of ethics and politics since modern politics doesn't need to be share ethics with any religion, so its probably reflect there are very rare and unnecessary to seek any prophet to be politician or get involved. Max Weber who based modern academic knowledge in social sciences,

he also interested in ethics for politics without religion's influenced which turn politics not belong to any prophets or religion but more affect to public interest and secular instead of salvation. An article presents Max Weber's ideology, in order to indicate what's a different between two ethics and it probably reminds some academic knowledge that is overlooked or ignored.

Keyword: Max Weber, Political ethics, Politicians, Political leaders

บทนำ

ในสังคมที่กรอบความคิดทางการเมืองยังไม่แยกออกจากพื้นที่ทางศาสนาอย่างชัดเจน หรือกล่าวได้ว่าความคิดทางศาสนามีส่วนสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิต และระเบียบในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ย่อมต้องเผชิญกับปัญหาความไม่ลงรอยกันระหว่างพื้นที่ทาง “โลก” และพื้นที่ทาง “ธรรม” ซึ่ง “จริยธรรม” ก็เป็นอีกปัญหาสำคัญที่ต้องเผชิญกับความไม่ลงรอยที่ว่านี้ ทั้งนี้ “จริยธรรม” หรือ “ethic” อันมีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีกว่า *ethos* ซึ่งหมายถึง บุคลิก ลักษณะ หรือวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าวิถีทางที่ปัจเจกบุคคลเลือกที่จะปฏิบัติสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ นั้นกลายมาเป็นการรับรู้/เข้าใจตามศัพท์แสงแบบสมัยใหม่ ซึ่งใน *Macmillan English Dictionary For Advanced Learners* หมายถึง “ชุดของหลักการที่มนุษย์ใช้ตัดสินว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกและผิด (สิ่งที่ดีและไม่ดี) ซึ่งเป็นหลักการหรือความเชื่อทั่วไปที่มีอิทธิพลต่อวิถีทางที่มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ” [1] ดังนั้นเมื่อจริยธรรมเป็นระบบความเชื่อของปัจเจกบุคคลที่ประกอบด้วยความรู้ว่าสิ่งใดดีและไม่ดี จริยธรรมจึงกลายเป็นสิ่งที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การเข้าใจแนวคิดเรื่องจริยธรรมจึงสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์การกำหนดตัดสินใจ ความเชื่อ และการกระทำของตัวปัจเจกบุคคลได้ในเวลาเดียวกัน

แนวคิดเรื่องจริยธรรม หรือ *ethos* ซึ่งมีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และถือเป็นต้นแบบให้กับแนวคิดทางจริยธรรมในยุคต่อๆ มานั้นพบได้ในงานเขียน

ที่มีชื่อเสียงของอริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) ในชื่อ *Nicomachean Ethics* [2] โดยสรุปได้ว่าจริยศาสตร์เป็นการศึกษาเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ (*telos*) และเมื่อกิจกรรมทุกชนิดของมนุษย์ล้วนมีเป้าหมายอยู่ที่ความดีบางอย่างเสมอ ความดี (*goodness*) จึงเป็นเป้าหมายที่มนุษย์ต้องไปถึง ขณะเดียวกันความดีบางอย่างก็เป็นรองความดีอย่างอื่นทำให้ความดีมีลักษณะเป็นลำดับชั้น (*hierarchical relationship*) ซึ่งความดีสูงสุดของมนุษย์ในความหมายนี้คือความสุข (*eudaimonia*) ดังนั้นจริยธรรมของอริสโตเติลจึงหมายถึงแบบแผนความประพฤติ ซึ่งจะนำมนุษย์ไปสู่ความสุข นอกจากนั้นแล้วจริยธรรมในแบบอริสโตเติลยังเป็นรากฐานของการสร้างชุมชนการเมืองหรือนครรัฐ ขณะเดียวกันจริยธรรมของมนุษย์ก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนำพามนุษย์ไปสู่เป้าหมายสูงสุด (*telos*) ภายใต้เงื่อนไขการอยู่ในรัฐ ดังนั้นการที่อริสโตเติลยืนยันว่า “มนุษย์ตามธรรมชาติเป็นสัตว์การเมือง” (*man is by nature a political animal*) [3] จึงหมายความว่าภายใต้สภาวะธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นวิวัฒนาการนั้น มนุษย์ต้องอาศัยนครรัฐ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีกฎกติกา หรือกรอบความคิดบางอย่างที่ทำให้มนุษย์ภายในชุมชนต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นจริยธรรมแบบนี้จึงเป็นกรอบความคิดที่มนุษย์สร้างขึ้น และจำเป็นต้องสอดคล้องกับลักษณะทางธรรมชาติ เพื่อสามารถนำพามนุษย์ไปสู่การบรรลุเป้าหมายของตนเองได้ ในขณะที่จริยธรรมทางการเมืองสมัยใหม่เป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาสำนักนีโอคานเทียน

(Neo-Kantianism) ซึ่งโดยปกติแล้วศาสตร์ความรู้สมัยใหม่ต่างถูกแบ่งแยกออกเป็นพื้นที่เฉพาะ โดยรวบรวมสรรพสิ่งที่เหมือนกันไว้ และกีดกันสรรพสิ่งที่ไม่เข้าพวกออกไปจากพื้นที่เฉพาะเหล่านั้น รวมทั้งกำหนดบทบาทของบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เฉพาะให้เป็นไปตามหน้าที่ที่เหมาะสมกับบทบาทของตนเอง [4] หรือกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการสรรพสิ่งให้มีลักษณะเฉพาะเจาะจง และ (พยายามที่จะ) มีความสมบูรณ์ในตัวเองให้มากที่สุดซึ่งแมกซ์เวเบอร์ (Max Weber, 1864-1920) ก็เป็นหนึ่งในนักทฤษฎีสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดแบบนี้ จริยธรรมของพื้นที่เฉพาะแบบสภาวะสมัยใหม่จึงเป็นสิ่งที่เวเบอร์ให้ความสำคัญ และแยกขาดจากการเป็นสภาวะเหนือมิติ (Transcendental) ของจริยธรรมสมบูรณ์ในแบบปรัชญาโบราณ

จริยธรรมทางการเมือง ของการเมือง และเพื่อการเมือง

การให้ความสำคัญกับบทบาทสาขาวิชาในสภาวะสมัยใหม่ ซึ่งมาพร้อมกับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านส่งผลให้ความคิดหนึ่งๆ เป็นที่รับรู้ในแวดวงที่จำกัด ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงอิทธิพลทางความรู้ในแวดวงบริหารรัฐกิจ รัฐประศาสนศาสตร์ หรือการบริหารสาธารณะแล้ว การเน้นย้ำถึงเวเบอร์ในทางทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กร (bureaucratic theory) เพียงอย่างเดียวกลับทำให้ขาดมิติของความคิดที่ทรงพลังของเวเบอร์ไป อันที่จริงเวเบอร์ถือเป็นนักทฤษฎีสังคมสมัยใหม่ที่วางรากฐานการศึกษาในศาสตร์ทางสังคมเคียงคู่กับคาร์ล มาร์กซ (Karl Marx, 1818-1883) เอมีล ดุร์ไคม์ (Emil Durkheim, 1858-1917) และอ็อกุสต์ ก็องต์ (August Comte, 1798-1875) ในกรณีของเวเบอร์นั้นสนใจศึกษาตั้งแต่ประวัติศาสตร์การเกษตรซึ่งถือเป็นผลงานวิทยานิพนธ์ของเขาในชื่อ *The Roman Agrarian History and its Significance for Public and Private Law* รวมถึงงานที่มีชื่อเสียงอย่าง

The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism ที่พิมพ์ขึ้นในปีค.ศ.1905 ยิ่งไปกว่านั้นในงานชิ้นสำคัญที่ชื่อ “*Politics as a Vocation*” (*Politik als Beruf*) ซึ่งเป็นการบรรยายของเวเบอร์ให้กับสมาพันธ์นักศึกษาอิสระแห่งมหาวิทยาลัยมิวนิค (Free Union Student of Munich University) ในเดือนมกราคม ปีค.ศ. 1919 ภายใต้อาณัติของการปฏิวัติในเยอรมัน (German Revolution, 1918-1919) หลังจากการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง กลับสะท้อนภาพของ “การเมืองในฐานะอาชีพ” หนึ่งซึ่งมิได้แตกต่างจากอาชีพอื่นๆ ในเชิงเปรียบเทียบที่ต้องการฐานคิดว่าด้วยความชอบธรรมของวิชาชีพ มารองรับ การแยกพื้นที่ทางการเมืองของผู้ประกอบอาชีพการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเวเบอร์ที่จะต้องแยกออกจากพื้นที่อื่นโดยเฉพาะพื้นที่ของรัฐที่ต้องปลอดจากการครอบงำจากศาสนา (secular state) แต่การแบ่งแยกนี้มักจะไม่สมบูรณ์เด็ดขาด เพราะอย่างน้อยที่สุดศาสนาก็มีหน้าที่บางอย่างที่รัฐไม่สามารถให้คำมั่นสัญญาได้ อาทิเช่น การรับรองชีวิตหลังความตาย เป็นต้น

ในช่วงท้ายของ “*Politics as a Vocation*” นั้น เวเบอร์ตั้งคำถามว่า “อะไรคือความสัมพันธ์ของจริยธรรมและการเมือง” และในพื้นที่ทางการเมืองควรต้องใช้กรอบจริยธรรมแบบใด เพราะจริยธรรมในพื้นที่ทางการเมืองไม่สามารถใช้กรอบจริยธรรมแบบเดียวกับพื้นที่ทางศาสนาได้ เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของทุกๆ ศาสนาคือการปฏิบัติวิถีชีวิตทางโลก หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าทุกศาสนาล้วนแล้วแต่กำหนดกรอบความเชื่อที่มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ชีวิตหลังความตาย วิถีปฏิบัติในทางโลกจึงเป็นสิ่งที่เตรียมตัวเพื่อการเข้าสู่วิถีทางจิตวิญญาณของชีวิตหลังความตาย ดังนั้นเวเบอร์จึงเสนอกรอบจริยธรรมที่ใช้กับนักการเมือง และพื้นที่ทางการเมืองอย่างเหมาะสมที่สุด 2 ประการ [5] กล่าวคือ “จริยธรรมของความเชื่อมั่น” หรือ ethics of conviction (*Gesinnungsethik*) และ “จริยธรรม

ของความรับผิดชอบ” หรือ *ethics of responsibility (Verantwortungsethik)* ซึ่งมนุษย์ผู้หนึ่งจะมีจริยธรรมอย่างไรอย่างหนึ่งอันนำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบที่แตกต่างกัน แม้ว่าจริยธรรมทั้ง 2 รูปแบบเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกัน และมีความแตกต่างกันในขั้นพื้นฐาน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจริยธรรมของความเชื่อมั่นจะเท่ากับการไร้ซึ่งความรับผิดชอบต่อความดีด้วยกันการมีจริยธรรมของความรับผิดชอบต่อความดีก็มิได้หมายถึงการเลือกวิถีทางไปสู่เป้าหมายโดยไม่มีเชื่อมั่นในหลักการบางอย่าง

จริยธรรมของความเชื่อมั่น (Ethics of Conviction)

จริยธรรมของความเชื่อมั่น หรือ *Gesinnungsethik* ในภาษาเยอรมันนั้นสามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษได้อย่างหลากหลายเช่น “*Ethic of Ultimate Ends,*” “*Ethic of Intention,*” “*Ethic of Absolute Ends,*” และ “*Dispositional Ethic.*” ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อ ความคิด หรืออุดมการณ์ทางสังคมซึ่งมีลักษณะนามธรรมสูงแทบทั้งสิ้น โดยเกณฑ์กำหนดการกระทำที่ดีของจริยธรรมรูปแบบนี้จะมีได้วางอยู่บนเป้าหมายที่กำหนดการกระทำ (teleological system) แต่วางอยู่บนระบบคุณค่าเชิงคุณวิทยา (axiological system) ที่มีภายในความเชื่อมั่นเหล่านั้น ทั้งนี้ความรับผิดชอบต่อผู้กระทำจะเริ่มต้นและจบลงด้วยการกระทำที่เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสรรพสิ่ง (the order of things) ดังนั้นเจตนาจึงเป็นตัวบ่งชี้ความมีคุณค่าทางจริยธรรมในตัวเอง แต่หากการกระทำที่มีเจตนาดีนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เลวร้ายตัวผู้กระทำจะไม่แบกรับความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ดังกล่าว

ทั้งนี้ฮานส์ เฮนริก บรูน (Hans Henrik Bruun) นักสังคมวิทยาชาวเดนมาร์กให้ความเห็นว่าจริยธรรมของความเชื่อมั่น (ethic of conviction) ใน “*Politics as a Vocation*” สามารถแบ่งแยกความแตกต่างได้เป็น 3 รูปแบบ [6] กล่าวคือรูปแบบแรกซึ่งเวเบอร์ถือเป็นจริยธรรมขั้นสูงสุด

(religious-acosmistic) คือคำเทศานบนภูเขาของพระเยซูคริสต์ (Sermon on the Mount) ในพระคัมภีร์ไบเบิล ภาคพันธสัญญาใหม่ ด้วยประโยคที่พระองค์กล่าวว่า “อย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่าน ก็จงหันแก้มซ้ายให้เขาด้วย” [7] อันเป็นการกระทำที่มีความปรารถนาดีอย่างถึงที่สุดโดยไม่พิจารณาถึงผลลัพธ์ที่จะตามมา ดังนั้นผู้ที่เชื่อจริยธรรมแบบนี้จะมองไปที่อุดมการณ์หรือความปรารถนาดีเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันคำเทศนาดังกล่าวนี้อันได้เป็นเรื่องราวของการปฏิเสธวิธีการใช้กำลังแบบทั่วไป แต่การปฏิเสธโดยตัวมันเองเป็นแนวคิดทางจริยธรรม โดยการยึดถือจริยธรรมรูปแบบนี้ของพระเยซูคริสต์แสดงให้เห็นได้ในเหตุการณ์ที่พระองค์ถูกจับตัวโดยเหล่าทาสและประชาชนของมหาปุโรหิตคายาฟาส (Caiaphas the high priest) ซึ่งถือดาบและไม้ตะบอง ขณะเดียวกันก็มีผู้หนึ่งที่อยู่ข้างพระองค์ได้ชักดาบออกและฟันหูทาสคนหนึ่งจนขาด พระองค์จึงตรัสกับผู้นั้นว่า “จงเอาดาบของท่านใส่ฝักเสีย ด้วยว่าบรรดาผู้ถือดาบจะต้องพินาศเพราะดาบ” [8] การปฏิเสธการใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในพื้นที่ทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง ทำให้ผู้ที่ยึดถือจริยธรรมนี้ปฏิเสธโลกและทุกสรรพสิ่งในทางโลกียวิสัยอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามผู้ที่เชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการนี้จะได้รับความเคารพอย่างสูงในฐานะ “คนดี” แต่จะไม่ถูกยอมรับให้เป็น “นักการเมืองที่ดี” เพราะอาจทำให้เกิดความรุนแรงจากผลกระทบที่ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่แสวงหา “คนดี” มาปกครองมักยึดกุมความสัมพันธ์ของจริยธรรมในรูปแบบนี้และคนดีในความหมายแบบนี้มักอ้างอิงตนเองอยู่ในปริวิตถลทางศาสนาเสียมากกว่าปริวิตถลทางการเมือง หรือกล่าวได้ว่าคนดีมักจะไม่นิยามตนเองว่าเป็นนักการเมือง เพราะอยู่นอกเหนือการเมืองและคาดหวังให้ประชาชนเข้าใจว่า “คนดี” ที่ว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางการเมือง แต่เป็น

ความปรารถนาดีที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเมตตากรุณาในแบบศาสนา

สำหรับรูปแบบที่สองของจริยธรรมของความเชื่อมั่นนั้น คือจริยธรรมทางการเมืองแบบไฝสันติ (pacifist-political) ซึ่งเวเบอร์ได้อ้างถึงคำพูดของนักปรัชญาสันติวิธีชาวเยอรมันอย่างเฟรดเดอริก ฟอ์สเตอร์ (Friedrich Wilhelm Foerster, 1869-1966) อันถือเป็นความพยายามแก้ปัญหาเรื่องหน้าที่และผลลัพธ์ของการกระทำด้วยข้อเสนอที่อาจคล้ายคลึงกับสุภาษิตไทยว่า “ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” (From good comes only good; but from evil only evil follows) ทำให้จริยธรรมรูปแบบนี้แตกต่างกับจริยธรรมสูงสุดรูปแบบแรก เพราะมีการคาดคำนวณผลของการกระทำ และมีทางเลือกในวิธีการไปสู่เป้าหมาย กล่าวคือการ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” นั้นเสนอการแสวงหาเป้าหมายในทางการเมืองที่ใช้สันติวิธี (non-violent) เท่านั้น วิธีการนี้หมายรวมถึงการปฏิเสธว่าความรุนแรงเป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยไม่รวมถึงการปฏิเสธมิติของกิจกรรมทางการเมืองโดยทั่วไป หรือกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีจริยธรรมในแบบนี้จะเลือกทำในสิ่งที่ดีเฉพาะที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีเท่านั้น ขณะที่ปฏิเสธการทำที่ชั่วร้ายที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่เลวร้าย และปฏิเสธการกระทำที่ชั่วร้ายที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี ดังนั้นผู้ยึดถือจริยธรรมรูปแบบนี้จึงยอมรับ และปฏิเสธเครื่องมือทางการเมืองบางอย่างในโลกวิสัย กระนั้นก็ตามเวเบอร์มีแนวโน้มที่จะคิดว่าจริยธรรมทางการเมืองประเภทนี้มีความไม่แน่นอนมากที่สุด และใกล้เคียงกับชีวิตในทางการเมืองน้อยที่สุด [9]

ส่วนรูปแบบที่สามของจริยธรรมของความเชื่อมั่น คือจริยธรรมของนักปฏิวัติ (radical-revolutionary) ซึ่งมักมีข้อสมมติฐานเบื้องต้นเชิงคุณค่าที่มีรูปแบบเดียวคือความต้องการทำการปฏิวัติเท่านั้น และการหยุดยั้งความต้องการที่จะปฏิวัติไม่ได้เป็นรากฐานทางอุดมการณ์ของคนกลุ่มนี้

นักปฏิวัติเหล่านี้จึงจำเป็นต้องรวบรวมการใช้กำลังเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา เวเบอร์อธิบายกลุ่มคนที่มีจริยธรรมแบบนี้ว่าเป็น “นักการเมืองอุดมการณ์” (Weltanschauungspolitiker) ซึ่งมองผ่านมุมมองที่ว่าตนเองนั้นดีที่สุด มีจิตสำนึกทางชนชั้นมากที่สุด ขณะที่ผู้อื่นหรือชนชั้นกรมาชีพที่ไร้อำนาจในโลกนี้จึงไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อผลที่ตามมาภายหลัง เพราะความรับผิดชอบดังกล่าวจะตกอยู่ที่ผู้อื่น และตกอยู่ที่ความโง่เขลาของผู้อื่นซึ่งตนเองจะเป็นผู้กำจัดให้หมดสิ้นไป [10] ผู้ยึดถือจริยธรรมนี้จะยอมรับเรื่องทางโลก โดยถือว่าการที่กำหนดเป้าหมายทางโลกก็วิสัยเป็นความชอบธรรม และมีได้ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ แต่นิยมใช้ความรุนแรงโดยถือว่าอำนาจเป็นคุณค่าในเชิงบวก ซึ่งเวเบอร์มองว่าปัญหาของการเมืองในแบบนี้อยู่ที่การใช้กำลังตามแนวความคิดจริยธรรมของความเชื่อมั่นนี้ ทั้งนี้จริยธรรมรูปแบบที่สามเป็นสิ่งที่พบได้ในวิถีคิดของนักปฏิวัติแนวสหการนิยม (Syndicalism) หรือสหภาพแรงงานสุดโต่งซึ่งมีเป้าหมายที่อยู่ภายในเป็นการเฉพาะ (exclusively internal) นักปฏิวัติจึงต้องแสดงให้เห็น และพิสูจน์ซ้ำแล้วซ้ำอีกผ่านการกระทำอย่างเถรตรงต่อความเชื่อมั่นที่มีอยู่ด้วยเหตุนี้จริยธรรมของนักปฏิวัติจึงมิได้ปฏิเสธการทำสิ่งชั่วร้ายที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี เนื่องจากเป็นการกระทำด้วยสาเหตุที่ดี (good cause) ย่อมชะล้างผลกระทบด้านที่เลวร้ายไป

กระนั้นก็ตามจริยธรรมของความเชื่อมั่นทั้ง 3 รูปแบบต่างมีความเป็นนามธรรมสูง และค่อนข้างมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติ ในกรณีแรก ผู้ยึดถือจริยธรรมขั้นสูงสุดจะเป็นได้เพียงศาสนาหรือนักบุญที่ปฏิเสธเรื่องทางโลกวิสัย รวมทั้งเรื่องราวทางการเมือง ซึ่งอาจนำผลลัพธ์ที่เลวร้ายมาสู่ตัวผู้กระทำและก่อให้เกิดความรุนแรงต่อผู้อื่นโดยมิได้คาดคำนวณถึง การเป็นคนดีในแบบแรกจึงสัมพันธ์กับ

จริยธรรมของโลกทางจิตวิญญาณมากกว่าโลกนี้ ในกรณีที่สองแม้จะเป็นจริยธรรมในเรื่องทางโลกียวิสัย และโดยเฉพาะเรื่องทางการเมือง แต่ผู้ยึดถือจะไม่มีตัวเลือกในการกระทำทางการเมืองที่หลากหลาย เนื่องจากการใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพียงอย่างเดียววางอยู่บนสมมติฐานซึ่งคาดการณ์ว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดี ส่งผลให้ในสถานการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันไม่สามารถเลือกวิธีการไปสู่เป้าหมายเป็นอื่นได้ ดังนั้นผลลัพธ์จากการกระทำด้วยสันติวิธีจึงอาจไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีเสมอไป ขณะที่ในกรณีสุดท้ายซึ่งถือเป็นเรื่องทางโลกียวิสัย และเรื่องทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพียงอย่างเดียว ก็ย่อมทำให้ผู้ยึดถือจริยธรรมนี้มีตรรกะไม่ต่างจากกรณีที่สอง แต่เปลี่ยนจากการใช้สันติวิธีมาเป็นการใช้ความรุนแรง กระนั้นก็ตามการใช้ความรุนแรงด้วยความปรารถนาดีก็มิได้นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีเสมอไปถึงแม้การกระทำรูปแบบนี้จะเชื่อมโยงกับความรับผิดชอบต่อกุณการณของตนเองแต่มีได้รับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ตามมา การเป็นคนดีและคนที่มีความปรารถนาดีอย่างเดียวยังไม่เพียงพอจะเป็น “นักการเมืองที่ดี” ได้ เนื่องจากคนดีมักจะถูกละทิ้งเป้าหมายทางการเมืองเพื่อที่จะสงวนไว้ซึ่งความประพฤติอันถูกต้องทางจริยธรรม

จริยธรรมของความรับผิดชอบ (Ethics of Responsibility)

สำหรับจริยธรรมของความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของทฤษฎีศีลธรรมทางการเมืองสมัยใหม่นั้น แต่เดิมในสังคมแบบคริสเตียน (Christianity) ไม่ได้เป็นที่ถกเถียงมากนักเพราะการกระทำใดๆ ของมนุษย์ล้วนต้องรับผิดชอบต่อพระเจ้าแต่เพียงผู้เดียว อย่างไรก็ตามนักปรัชญาชาวเยอรมันผู้สนใจศึกษาแนวคิดเรื่องจริยธรรมของแมกซ์ เวเบอร์อย่างจอร์จ พิคท์ (Georg Picht, 1913-1982) ตั้งข้อสังเกตว่า “responsible” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า *respond* ในภาษาละติน

ที่ใช้ในพื้นที่ทางกฎหมาย อันมีความหมายอยู่ในบริบทของการพิจารณาคดีในศาลซึ่งผู้ต้องหาตอบสนองต่อข้อกล่าวหาของศาล และในภายหลังวัฒนธรรมคริสเตียนได้รับคำว่า *respond* นี้มา และเพิ่มให้มีความหมายทางจริยธรรมมากขึ้น โดยใช้ *responsibility* ในความหมายของการแสดงความบริสุทธิ์ของมนุษย์ภายใต้การพิพากษาของพระเจ้า ดังนั้น *responsibility* ในความหมายของ “การรับผิดชอบ” นี้จึงเปลี่ยนผ่านจากเรื่องทางกฎหมายไปสู่เรื่องทางจริยธรรม ซึ่งพบได้ในโลกภาษาเยอรมัน อังกฤษ และฝรั่งเศส ขณะเดียวกันก็แตกต่างกันและไม่พบในรากศัพท์เดิมของภาษาละติน [11]

สำหรับเวเบอร์แล้วจริยธรรมของความรับผิดชอบ (*ethic of responsibility*) ในพื้นที่ทางการเมืองสมัยใหม่คือการรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตนเอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ปริมาณของจริยธรรมของความรับผิดชอบเป็นสนามของความหลากหลายเชิงคุณค่า และการกระทำทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ลงรอยกันอย่างถึงที่สุด กล่าวคือความขัดแย้งเชิงคุณค่าในมิติต่างๆ ของชีวิตไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ ศาสนา ครอบครัว การเมือง ศิลปะ แพศ เศรษฐกิจ เป็นต้น ในขณะที่ตัวมนุษย์เองถูกจัดวางอยู่ในมิติของชีวิตที่หลากหลาย และในแต่ละมิติเหล่านั้นต่างก็มีกฎระเบียบที่แตกต่างกันไปด้วย กระนั้นก็ตามแม้การกระทำของมนุษย์จะถูกกำหนดโดยกฎระเบียบที่หลากหลายแต่ก็สามารถอยู่ด้วยกันได้ ดังเช่นความยุติธรรม ความเสมอภาค เสรีภาพ ความงาม ความจริงสูงสุด และความดีอาจไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน เพราะบางสิ่งบางอย่างอาจเป็นความจริง ถึงแม้ว่าจะไม่สวยงาม ไม่ศักดิ์สิทธิ์ และไม่ดีก็ตาม [12]

ทั้งนี้การพิจารณาผลลัพธ์ของการกระทำในจริยธรรมของความรับผิดชอบ ซึ่งในฐานะผู้กระทำแล้วจำเป็นต้องคำนวณผลลัพธ์ของการกระทำและรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตามมาเสมอ สำหรับการอธิบาย

การกระทำทางสังคมของมนุษย์ ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่มีความหมายสำหรับผู้กระทำ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนนั้น เวเบอร์ได้แยกการกระทำทางสังคมออกเป็น 4 ประเภท [13] ได้แก่ การกระทำที่ไม่มีเหตุผลแต่เกิดจากอารมณ์ (affectual) การกระทำตามประเพณี (traditional) การกระทำที่เป็นไปตามค่านิยมในสังคมนั้นๆ หรือ value-rational (Wertrational) และการกระทำที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายที่ชัดเจน หรือ instrumental-rational (Zweckrational) ส่วนความขัดแย้งระหว่างการกระทำที่เป็นไปตามค่านิยม และการกระทำที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายซึ่งถือเป็นพื้นฐานการกระทำทางสังคมสะท้อนให้เห็นได้จากคำถามพื้นฐานเมื่อการกระทำที่เป็นไปตามค่านิยมจะตั้งคำถามว่า “อะไรคือความต้องการของคุณค่าของตนเอง” และ “ตนเองจะประพฤติตัวอย่างไรให้คุณค่าดังกล่าวมีความคงเส้นคงวา” ในอีกด้านหนึ่งนั้นการกระทำที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายจะไม่ให้ความสำคัญกับความคงเส้นคงวาในเชิงคุณค่า แต่จะตั้งคำถามว่า “อะไรเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดจาก A→B” เมื่อ B เป็นเป้าหมายที่ต้องไปให้ถึงโดยมีตัวเลือกในวิธีการที่หลากหลาย ดังนั้นเป้าหมายจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในอนาคต ซึ่งตัวผู้กระทำต้องเลือก A หรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว การพิจารณาถึงเป้าหมายที่กำหนดการกระทำ (teleological consideration) จึงทำให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ตามมาเสมอ เนื่องจากผู้กระทำได้คาดการณ์ถึงผลลัพธ์ที่ตามมาก่อน การกระทำจะเริ่มต้นขึ้น ดังนั้นความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ดังกล่าวจึงตกเป็นของผู้กระทำอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้

อย่างไรก็ตามการกระทำที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายอาจกลายเป็นการกระทำที่เป็นไปตามค่านิยมในกรณีซึ่งประสิทธิภาพที่เกิดจาก A→B ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมในวงกว้าง จนทำให้ตัวมนุษย์เองกระทำไปโดยไม่ได้คำนึงถึงเป้าหมาย

ที่กำหนดการกระทำในปัจจุบันอีกต่อไป เช่น ความเชื่อว่าการได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีจะนำไปสู่การมีหน้าที่การงานที่ดี เพราะฉะนั้นการมีงานทำที่ดีจึงเป็นเป้าหมายที่กำหนดการกระทำที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว นั่นคือการมีการศึกษา หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าการคาดการณ์ผลของการมีการศึกษาจึงหมายถึงการมีงานทำที่ดี ในทางกลับกันการเรียนในระดับปริญญาตรีซึ่งกลายเป็นสิ่งที่มีเป้าหมายในตัวเอง จะนำไปสู่การกระทำตามค่านิยมในสังคม กล่าวคือ การจบปริญญาตรีกลายเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ในสังคมโดยไม่จำเป็นต้องมีเป้าหมายอยู่ที่การมีหน้าที่การงานที่ดี แต่เป็นเพียงการกระทำที่สังคมยอมรับ จึงถือเป็นการกระทำที่เป็นไปตามค่านิยมเสียมากกว่า ดังนั้นในสภาพความเป็นจริงการกระทำทางสังคมทั้งสองรูปแบบจึงมักผสมผสานกันอยู่เสมอระหว่างความคงเส้นคงวาและความมีประสิทธิภาพ

โดยที่เวเบอร์สรุปว่าจริยธรรมทุกอย่างในโลกต่างก็ต้องเผชิญกับข้อเท็จจริงที่ว่า การจะบรรลุจุดมุ่งหมายที่ “ดี” ย่อมผูกติดกับการใช้วิธีการที่มีความกลางแคลงใจทางศีลธรรม หรืออย่างน้อยที่สุดก็ใช้วิธีการที่เป็นอันตราย และต้องเผชิญหน้ากับความชั่วร้าย จากข้อเท็จจริงนี้จะสรุปได้ก็ต่อเมื่อรู้ว่าจุดมุ่งหมายที่ดีทางจริยธรรมจะแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่เป็นอันตรายทางจริยธรรมมากเพียงใด [14] สำหรับจริยธรรมของความรับผิดชอบต่อความสัมพันธระหว่างระเบียบ และความเป็นเหตุเป็นผล (rational) ที่หลากหลายนี้ก็เพื่อต้องการให้ปัจเจกบุคคลได้ตระหนักถึง “ความไร้ระเบียบของคุณค่า” และทำให้กฎเกณฑ์ของจิตสำนึกที่ขัดแย้งกันนี้เป็นไปได้ ความขัดแย้งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนอันเนื่องมาจากการมีข้อผูกมัดหลายๆ อย่างในหลากหลายมิติของชีวิตเพื่อให้เห็นว่าถ้าการกระทำหรือการกระทำที่ล้มเหลวหนึ่งๆ ที่วางอยู่บนรากฐาน

ของข้อตกลงเชิงคุณค่าร่วมกันนั้น อาจต้องฝ่าฝืนข้อตกลงร่วมกันอย่างอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ [15] จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงจะพบว่าแม้แต่เวเบอร์ซึ่งถือเป็นนักสังคมศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากปรัชญาสำนักนีโอคานเทียน ก็ตระหนักถึงความไม่ลงรอยกันเชิงคุณค่าที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนอย่างที่เราเข้าใจกันในสังคมสมัยใหม่นั้นหมายความว่า การรับผิดชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจหมายถึงการไม่รับผิดชอบต่อบางสิ่งบางอย่าง เพราะฉะนั้นการมีจริยธรรมทางการเมืองแบบแข็งทื่อแบบเดียวอาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายทางการเมืองและสำหรับนักการเมืองแล้วก็ไม่อาจเป็นผู้นำทางการเมือง “ที่ดี” ได้

การมีได้เป็นคู่ตรงข้ามอย่างสมบูรณ์เด็ดขาดระหว่างจริยธรรมของความเชื่อมั่น (ethic of conviction) และจริยธรรมของความรับผิดชอบ (ethic of responsibility) แต่จริยธรรมรูปแบบหนึ่งเป็นส่วนเสริมให้กับจริยธรรมอีกรูปแบบหนึ่งนั้น ถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองที่อุทิศตนเพื่อการเมือง (live for politics) นั่นคือบุคคลที่เวเบอร์เรียกว่า “คนที่เป็นผู้ใหญ่” (ซึ่งไม่ได้ใช้เกณฑ์มาตรฐานอายุในการพิจารณา) ซึ่งบุคคลดังกล่าวสามารถรับรู้ถึงความรับผิดชอบ ทั้งต่อความรู้สึกที่มีจากภายใน และต่อผลของการกระทำของตนเอง เหมือนเช่นกรณีที่เวเบอร์ได้อ้างอิงถึงการกระทำของมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther, 1483-1546) ในปี ค.ศ.1521 ขณะชี้แจงต่อสภาแห่งเมืองวอร์มส์ (Diet of Worms) ในข้อหาที่เสนอศาสนนิพนธ์ 95 ประการ และผลงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอันส่งผลต่อการปฏิรูปคริสตศาสนา โดยสภาเรียกร้องให้ลูเธอร์เพิกถอนผลงานเหล่านั้น การอ้างอิงดังกล่าวของเวเบอร์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความรับผิดชอบของลูเธอร์จนกระทั่งถึงจุดที่สามารถพูดได้ว่า “ณ จุดที่ข้าพเจ้ายืนอยู่ที่นี่ ข้าพเจ้าไม่สามารถแปรเป็นอื่นได้” (Here I stand; I can do no other) [10,16] ซึ่งเป็น

ประโยคที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่ตัวลูเธอร์จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และขณะเดียวกันก็ต้องรับผิดชอบต่อพระผู้เป็นเจ้าของ ทั้งนี้มีข้อสังเกตได้ว่าการเสนอศาสนนิพนธ์ 95 ประการดังกล่าวของลูเธอร์ได้พิจารณาถึงการปฏิรูปศาสนาที่เป็นผลตามมากภายหลังมาน้อยเพียงใด เพราะเจตนาของลูเธอร์นั้นมิได้ปรารถนาจะ “แยก” นิกาย หรือก่อให้เกิดความแตกแยกกับศาสนจักรแต่อย่างใด ผลที่ติดตามมาจากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงอยู่ในรูปความรับผิดชอบของลูเธอร์ในฐานะ “ผู้ริเริ่ม” การปฏิรูปคริสตศาสนา (แม้ว่าก่อนหน้านี้จะมีความพยายามกระทำแบบเดียวกันแต่ไม่สำเร็จ) ไม่ว่าในแง่ที่ได้รับคำสรรเสริญจากฝ่ายที่นำศาสนามาใช้ปลดแอกตนเองจากศาสนจักรอย่างโปรเตสแตนต์ หรือเพียวริตันของชนชั้นปกครองอย่างในอังกฤษ สวิสเซอร์แลนด์ เยอรมัน และประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เป็นต้น หรือจะเป็นในแง่ที่ถูกประณามจากฝ่ายที่ต่อต้านการปฏิรูปและในฐานะ “พวกนอกกรีต” จากฝ่ายที่สนับสนุนศาสนจักรคาทอลิกซึ่งให้ประโยชน์แก่ชนชั้นปกครองมากกว่า อย่างในสเปน ฝรั่งเศส อิตาลี และจักรวรรดิออสเตรีย เป็นต้น ดังนั้นเมื่อพิจารณาความรับผิดชอบของลูเธอร์จึงอยู่ในฐานะ “ณ จุดที่ข้าพเจ้ายืนอยู่ที่นี่ ข้าพเจ้าไม่สามารถแปรเป็นอื่นได้” ซึ่งหมายความว่าไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม ต่อแต่นี้ไปลูเธอร์จะรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องจริยธรรมของความรับผิดชอบเองไม่ได้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจนักการเมือง และการเมืองของเวเบอร์อย่างเพียงพอและสมบูรณ์ เพราะไม่ได้เป็นข้อถกเถียงที่มีรากฐานหรือมีหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์สำหรับเวเบอร์ ดังนั้นการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องจริยธรรมทางการเมืองของเวเบอร์จึงจำเป็นต้องอาศัยจุดยืนทางการเมืองในบริบททางประวัติศาสตร์ ตลอดจนจนสภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยในงานของเวเบอร์ด้วย

บริบทความคิดทางการเมืองของแม็กซ์ เวเบอร์

ถ้าเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของ “อำนาจในการจัดสรรแบ่งปันสรรพสิ่งที่มีความค่าในสังคม” [17] หรือหน้าที่อย่างน้อยที่สุดของรัฐบาลคือการตัดสินใจว่าใครคือผู้ที่จะได้รับสิ่งที่มีความค่าหรือนำปรารถนาอะไรบ้าง ดังนั้นการเมืองจึงเป็นเรื่องที่ไม่ได้ปลอดจากคุณค่า หรือไม่ได้เป็นเรื่องในทางวัตถุนิยมที่ถกเถียงกันในเชิงคุณค่าเพื่อนำไปสู่หลักการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไป หรืออุปถัมภ์ทางการเมืองจึงเป็นเรื่องอัตวิสัย และมีลักษณะสัมพัทธ์ตลอดเวลา เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้มุมมองทางการเมืองของแต่ละชุมชนเฉพาะไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นับตั้งแต่ระดับชาติกระทั่งระดับปัจเจกชน ดังนั้นสถานะทางสังคม ชนชั้น และกฎระเบียบทางสังคมจึงเป็นโครงสร้างอันมีลักษณะนามธรรมที่ส่งผลต่อมุมมองทางการเมืองของปัจเจกบุคคลด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้แนวคิดจริยธรรมทางการเมืองของเวเบอร์จึงสัมพันธ์กับสถานะทางสังคม ชนชั้น และกฎระเบียบทางสังคมเยอรมันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเวเบอร์เองก็ยอมรับว่าตนเองเป็นสมาชิกของชนชั้นกระฎุมพี (bourgeois class) ที่เติบโตขึ้นมาในความคิดและอุดมการณ์แบบกระฎุมพี จึงกล่าวได้ว่าบริบทความคิดทางการเมืองของเวเบอร์ สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นทฤษฎีทางการเมืองของกระฎุมพี ผ่านมุมมองของจิตสำนึกทางชนชั้นแบบกระฎุมพี [18] ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในตะวันตก

สำหรับการอธิบายจุดกำเนิดและอิทธิพลของระบบทุนนิยมในยุคสมัยใหม่ของเวเบอร์ นั้นชี้ให้เห็นว่าจิตวิญญาณของทุนนิยม (ของยุโรปตะวันตก) เป็นผลสืบเนื่องมาจากจริยธรรมของโปรเตสแตนต์และเพียวริตัน ซึ่งถือเป็นรากฐานการทำความเข้าใจทัศนะกระฎุมพีของเวเบอร์ซึ่งมี 2 องค์ประกอบที่สำคัญ ด้านหนึ่งคือมองว่าการมานะอุตสาหกรรม และอุทิศตัวเพื่ออาชีพของตนเองเป็น

ดังเสียงเรียกร้องจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ (calling- Beruf) ซึ่งมีเป้าหมายในตัวเอง ยิ่งไปกว่านั้นยังจำเป็นต้องมีทัศนะแบบการบำเพ็ญตนอย่างเคร่งครัด (ascetic outlook) ซึ่งคอยจำกัดการบริโภคทางวัตถุ รวมถึงมีคุณสมบัติที่พัฒนาจากการเรียนรู้ในชีวิตอย่างจริงจัง (hard school of life) และเตรียมพร้อมจะเผชิญปัญหาโดยการคาดคำนวณความเสี่ยงของการแข่งขันในระบบการตลาด ในอีกด้านหนึ่งนั้นเป็นแนวความคิดว่าด้วยปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคุณสมบัติของการเป็นมนุษย์ที่แสดงออกมาในมิติทางการเมือง ด้วยความปรารถนาสิทธิทางการเมือง และความเป็นพลเมืองของปัจเจกบุคคล [19] กระนั้นก็ตามเมื่อคุณลักษณะดังกล่าวของทุนนิยมพัฒนาไปในระดับหนึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาจำนวนมากซึ่งในทัศนะของเวเบอร์แล้ว ทุนนิยมถือเป็นตัวเร่งกระบวนการจัดการองค์กรขนาดใหญ่ (bureaucratization) ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและในภาครัฐ จนกระทั่งคุณภาพของปัจเจกบุคคลขณะเดียวกันทุนนิยมก็ยังกระตุ้นให้เกิดการบริโภคทางวัตถุเป็นหลัก แทนที่จะบริโภคผลผลิตส่วนเกินที่มาจากการทำงานหนัก ซึ่งแนวโน้มพัฒนาการทุนนิยมเหล่านี้ เวเบอร์ถือว่าเป็น “กรงเหล็ก” (iron cage) ของชีวิตสมัยใหม่ ขณะเดียวกันกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นนั้นได้ขยายความขัดแย้งระดับชาติและทำให้เกิดความจำเป็นในการยอมรับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติมากขึ้น [18] อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทุนนิยมจะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในเยอรมัน (เชิงปริมาณ) แต่เงื่อนไขทางการเมืองของเยอรมันทำให้ระบบทุนนิยม (เชิงคุณภาพ) มีความแตกต่างออกไปจากยุโรปตะวันตกอย่างมีนัยยะสำคัญ

ลักษณะเฉพาะของการเมืองแบบเยอรมัน นับตั้งแต่ปีค.ศ.1871 ที่อ็อทโท ฟอน บิสมาร์ค (Otto Von Bismarck, 1815-1898) เสนาบดีของปรัสเซีย-เยอรมันขึ้นมาใช้อำนาจหลังการรวมชาติเยอรมันส่งผลสำคัญต่อการอธิบายกรอบ

จริยธรรมในพื้นที่ทางการเมืองของเวเบอร์ และยังคงมาจากวาระทางการเมืองที่เห็นเด่นชัด คือ เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของศัตรูทางการเมืองซึ่งมีเป้าหมายทางการเมืองที่เวเบอร์เกลียดชัง ขณะที่บริบททางการเมืองในปลายทศวรรษ 1910 ซึ่งให้เห็นว่าเวเบอร์ไม่ได้คำนึงถึงการประเมิน “ผลของการกระทำ” ในลักษณะทั่วไป แต่เป็นการคำนึงถึงผลลัพธ์เพื่อขัดขวางผลการกระทำบางอย่างที่เฉพาเจาะจง [20] สำหรับคาร์ล โลเวนสไตน์ (Karl Loewenstein, 1891-1973) นักปรัชญาชาวเยอรมันกล่าวว่าเวเบอร์ใช้เวลาเกือบทั้งชีวิตเพื่อต่อสู้ขัดขวางสิ่งที่เรียกว่า “ศัตรูอันดับหนึ่งทางการเมือง” ของเขา ซึ่งหมายถึงระบอบราชการที่ครอบงำการเมืองโดยไร้การควบคุมและไร้ขีดจำกัด [21] ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาการเมืองเยอรมันในทศวรรษ 1910 นั้นเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาลและกลุ่มที่มีอิทธิพลทางการเมืองภายหลังการรวมชาติเยอรมันของออทโท ฟอน บิสมาร์คในปี ค.ศ.1871 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพวกเจ้าที่ดินกรรมกรหรือเรียกในภาษาเยอรมันว่า “Junkers” ซึ่งเป็นกลุ่มคน หรือชนชั้นที่มีอิทธิพลครอบงำทั้งระบอบราชการ กองทัพ ศาล กระทั่งเป็นอิสระจากการควบคุมจากรัฐสภา และมีสายสัมพันธ์อันดีกับราชวงศ์เยอรมัน ด้วยเหตุนี้ทุนนิยมเยอรมันจึงได้รับการสนับสนุนจากโครงสร้างอำนาจส่วนบนมากกว่าที่จะแข่งขันทำการค้า และอุตสาหกรรมตามระบบเสรี (laissez-faire) อันนำไปสู่การขยายตัวของชนชั้นกรรมาชีพอย่างกว้างขวาง กระทั่งเกิดการปฏิวัติเยอรมันในปีค.ศ.1918-1919 นอกจากนั้นแล้วความกังวลของเวเบอร์ต่อสถานการณ์การเมืองเยอรมันดังกล่าวนี้อาจเป็นผลให้ชาติเยอรมันดำเนินไปสู่การเสื่อมเกียรติยศ และศักดิ์ศรีของชาติ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นสิ่งที่เวเบอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นเวเบอร์จึงเสนอว่าภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้มีเพียง 2 ตัวเลือก ได้แก่ ประการหนึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย

โดยอำมาตย์ (bureaucrats) ซึ่งขาดการอุทิศตนเพื่อการเมืองและอีกประการเป็นผู้นำที่มีอำนาจมี (charismatic leader) [21]

คุณลักษณะและจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง

การเสนอแนวคิดเรื่องจริยธรรมทางการเมืองของเวเบอร์ ไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่อย่างเลื่อนลอยหรือแม้แต่เป็นข้อเสนอทางทฤษฎีที่ไม่สัมพันธ์กับปัญหาความขัดแย้งในการเมืองเยอรมัน แต่มีนัยยะสำคัญทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นว่านักการเมืองที่มีคุณสมบัติแบบจริยธรรมของความเชื่อมั่นเพียงอย่างเดียวไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ที่ตามมาได้นำไปสู่ปัญหาความยุ่งยากที่ปรากฏภายในจักรวรรดิเยอรมันช่วงทศวรรษ 1910 ดังนั้นนักการเมืองรูปแบบนี้จึงไม่ใช่ผู้นำทางการเมืองที่ดี เพราะการเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดีสำหรับเวเบอร์นั้นจำเป็นต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรกการมีอารมณ์ผูกพัน (passion--*Leidenschaft*) ในความหมายของความจริงจังอย่างแรงกล้าในการอุทิศตัวให้กับสาเหตุ (cause) หรืออุดมการณ์ (ideas) ประการที่สองความรู้สึกรับผิดชอบ (sense of responsibility--*Verantwortngs*) ซึ่งแยกผู้นำทางการเมืองออกจากนักการเมืองสมัครเล่นและประการสุดท้ายมีความสามารถในการคาดคะเนตัดสินใจ (judgment--*Augenma*) ในความหมายของการมีระยะห่าง (distance) ที่เหมาะสมเพื่อสามารถประเมินประชาชน และสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งถือเป็นตัวบ่งชี้คุณสมบัติทางจิตวิทยาที่สำคัญของนักการเมือง [22]

อย่างไรก็ตามสำหรับนักการเมืองแล้วการแสวงหาอำนาจโดยไม่เลือกวิธีการเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ สัญชาตญาณของอำนาจจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของคุณสมบัตินักการเมืองอย่างแท้จริง ดังนั้นนักการเมืองที่ดีจึงต้องมีความรับผิดชอบต่ออำนาจ (power responsibility) ซึ่งมีนัยยะหมายถึง

นักการเมืองที่รับผิดชอบต่อผลลัพธ์การกระทำของตนเอง ดังนั้นคุณสมบัตินี้การคาดคะเนตัดสินใจ (judgment) ในการวางแผนการกระทำทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าปราศจากการคาดคะเนตัดสินใจที่ดีแล้วอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เลวร้ายได้ ดังนั้นในสภาพความเป็นจริงนักการเมืองต้องสามารถตัดสินใจ หรืออาศัยความรู้ที่มีให้กลมกลืนกับระยะห่างที่เป็นวัตถุประสงค์ได้อย่างเหมาะสมด้วยเหตุนี้การคาดคะเนตัดสินใจ หรือ *Augenma* ในภาษาเยอรมันจึงมักถูกแปลในความหมายของความรูสึกถึงการได้สัดส่วน (sense of proportion) ทั้งนี้การรับผิดชอบต่ออำนาจดังกล่าวจะมีอยู่เฉพาะผู้ที่ยึดถือจริยธรรมของความรับผิดชอบต่อ (ethic of responsibility) เท่านั้น

นักการเมืองอาชีพที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองจะเป็นได้เพียงนักการเมืองที่ “หากินกับการเมือง” (live from politics) ในทางกลับกันนักการเมืองที่จะสามารถเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดีได้ (มีคุณสมบัติทั้ง 3 ประการ) จึงจะถือว่าเป็นนักการเมืองที่ “อุทิศตนเพื่อการเมือง” (live for politics) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำที่มีอำนาจบารมี (charismatic leader) ที่สามารถขับเคลื่อนให้ผู้คนยอมทำตามความประสงค์ และยอมรับความยิ่งใหญ่ของตนเอง ด้วยบุคลิกการอุทิศตัวเพื่อการเมืองและการรับผิดชอบต่อตนเอง สิ่งที่จะตามมาจากผู้นำแบบนี้คือเกียรติยศทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้นดูเหมือนว่าในงานของเวเบอร์จะสนับสนุนให้จริยธรรมของความรับผิดชอบต่อเป็นปทัสถานความชอบธรรมในพฤติกรรมทางการเมือง และในทางกลับกันเวเบอร์ก็อธิบายว่าถึงที่สุดแล้วมี 2 รูปแบบของความผิดบาปในพื้นที่ทางการเมืองกล่าวคือ “การขาดความเป็นวัตถุวิสัย” (lack of objectivity-- *Unsachlichkeit*) และ “การไร้ความรับผิดชอบ” (irresponsibility-- *Verantwortungslosigkeit*) ซึ่งบุคลิกภาพที่ไฮโซโอหังของนักการเมืองจะนำมาซึ่งบาปไม่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง

ความผิดบาปในพื้นที่ทางการเมืองในกรณีขาดความเป็นวัตถุวิสัยจะชักจูงให้นักการเมืองดิ้นรนแสวงหารูปลักษณะที่น่าหลงใหลของอำนาจมากกว่าดิ้นรนแสวงหาอำนาจที่แท้จริง ซึ่งละเอียดอำนาจในฐานะที่เป็นเครื่องมือ (means) ของความเป็นจริงในสถานการณ์ต่างๆ ในขณะที่ความผิดบาปในกรณีไร้ความรับผิดชอบต่อหมายถึง นักการเมืองพึงพอใจกับอำนาจเพียงเพื่อเห็นแก่อำนาจเอง โดยละเลยวัตถุประสงค์ที่เป็นแก่นสาร (substantive purpose) ซึ่งทำให้วิธีการกลายสิ่งที่ควรจะบรรลุถึงในตัวเอง [23] อันที่จริงจริยธรรมของความเชื่อมั่นและจริยธรรมของความรับผิดชอบต่อต่างมีองค์ประกอบของแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อ (concept of responsibility) อยู่ภายในทั้งคู่ ความผิดบาปทั้ง 2 ประการ จึงมีนัยยะบ่งบอกถึงการขาดความรับผิดชอบต่อเป้าหมาย ซึ่งจริยธรรมทั้ง 2 รูปแบบต่างมีส่วนร่วมในการบรรลุถึงเป้าหมายซึ่งนิยามไปในทิศทางที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความรับผิดชอบต่อที่นักการเมืองดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายในเชิงคุณค่าอย่างคงเส้นคงวาในจริยธรรมของความเชื่อมั่น และความรับผิดชอบต่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพในจริยธรรมของความรับผิดชอบต่อ แต่ความรับผิดชอบต่อเป้าหมาย (goal responsibility) ที่แตกต่างกันก็ไม่ได้ทำให้จริยธรรมทั้ง 2 รูปแบบ มีลักษณะขัดแย้งกัน อย่างไรก็ตามเมื่อ “วิธีการทางการเมือง” กลายเป็น “เป้าหมายทางการเมือง” โดยเฉพาะในการเมืองแห่งอำนาจ (power politics) ซึ่งทำให้อำนาจที่เป็นวิธีการทางการเมืองกลายเป็นเป้าหมายทางการเมืองของนักการเมืองแล้ว การแสวงหา “อำนาจ” เพื่อ “อำนาจ” จึงกลายเป็นสิ่งซึ่งพบเห็นได้บ่อยครั้งในบรรดานักการเมืองที่พยายามขึ้นสู่ตำแหน่งระดับสูงในรัฐบาล

การโหยหาความยิ่งใหญ่ของเยอรมันในอดีตของเวเบอร์ ซึ่งเป็นอดีตที่ความรับผิดชอบต่อตกอยู่กับผู้นำทางการเมืองที่มีอำนาจบารมี (charismatic leader) จึงทำให้จริยธรรมของ

ความรับผิดชอบกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ใช้ในชีวิตจริงทางการเมือง แต่ในการเมืองแบบรัฐสภา หรือการเมืองแบบ “พรรคการเมือง” ความรับผิดชอบไม่ได้ตกอยู่ที่ใครคนใดคนหนึ่งอีกต่อไป แต่เป็นการกระจายความรับผิดชอบไปสู่ “สภา” และ “พรรคการเมือง” เพราะกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ต้องกระทำในนามสภา หรือในนามพรรคการเมือง หรือแม้กระทั่งทำในนามตัวแทนของ “ประชาชน” และตัวแทนของ “ชาติ” อันเป็นสิ่งที่ เป็นนามธรรม ฉะนั้นความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตนเองในลักษณะนี้จึงตัดขาดจากความรับผิดชอบที่เป็นรูปธรรมในความเป็นจริง ยิ่งไปกว่านั้น การเมืองรูปแบบพรรคในเยอรมันยังเป็นผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจของพวกกระฎุมพีและอุตสาหกรรมรายใหญ่ซึ่งมีสายสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชนชั้นปกครองเยอรมัน และชนชั้นกรรมาชีพ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม ทำให้พรรคการเมืองกลายเป็น “สถานประกอบการทางการเมือง” ส่วนนักการเมืองก็เป็นเช่นเดียวกับ “ผู้นำทางการเมืองอเมริกัน” (American Political Boss) ที่ใช้อำนาจหน้าที่และอิทธิพลในการแสวงหาความร่ำรวยด้วยวิธีทุจริตคอร์รัปชันเพื่อ “ถอนทุน” การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาและเตรียมไว้สำหรับใช้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปเพื่อให้ได้อำนาจสำหรับแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบต่อไป และเป็นวงจรอย่างนี้เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด [24]

การแสวงหา “อำนาจ” ของนักการเมืองรูปแบบนี้มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนคือเพื่อแสวงหา “ความร่ำรวย” ในทางเศรษฐกิจอันเป็นเครื่องมือนำไปสู่การมี “อำนาจ” ต่อไปเพียงอย่างเดียว และนักการเมืองรูปแบบนี้จึงให้ความสำคัญกับเรื่อง การระดมทุนเลือกตั้งและทำธุรกิจการเมือง โดยเต็มใจจะทั้งเกียรติยศและชื่อเสียงทางสังคมในทางกลับกันนักการเมืองที่ “อุทิศตนเพื่อการเมือง” จะต้องมีอิสระในทางเศรษฐกิจต่อรายได้ที่ได้รับจากการเมือง นั่นหมายความว่าผู้นำทางการเมือง

ประเภทนี้ต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี หรืออย่างน้อยที่สุดก็อยู่ในสถานะที่มีรายได้เพียงพอต่อการใช้ชีวิต นอกจากนั้นการเป็นนักการเมืองที่ “อุทิศตนเพื่อการเมือง” อย่างแท้จริงสำหรับเวเบอร์ จำเป็นต้องมีอิสระทางความคิด และทางวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของชนชั้นกระฎุมพีในเมืองของสังคมยุโรปตะวันตกที่ตัดขาดจากชนชั้นสูง และชนชั้นล่างอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นนักการเมืองประเภทหลังที่ “อุทิศตนเพื่อการเมือง” จึงไม่ได้แสวงหาอำนาจเพื่อทำให้ตนเองร่ำรวยในทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพราะการแสวงหาอำนาจของนักการเมืองที่ “อุทิศตนเพื่อการเมือง” ยังหมายรวมถึงการนำเกียรติยศและชื่อเสียงมาสู่ประเทศชาติ หรือสังคมเช่นกัน [25]

ชัยชนะของสังคมนิยมใหม่?

การที่กิจกรรมการเมืองสมัยใหม่มีฐานอำนาจอยู่ที่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการกระทำที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายอันเป็นผลมาจากการขยายตัวของกระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผลในสภาวะสมัยใหม่ (rationalization) และเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ดังนั้นจริยธรรมของความเชื่อมั่น (ethic of conviction) จึงเป็นสิ่งที่เข้ากันไม่ได้กับกรอบความเข้าใจการเมืองสมัยใหม่ ทั้งนี้การไม่มีประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายของจริยธรรมของความเชื่อมั่น มักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผล (rational) ดังนั้นการกีดกันสิ่งที่ไร้เหตุผล (irrational) ที่สามารถอธิบายได้จึงเป็นคุณสมบัติหนึ่งของสภาวะสมัยใหม่ ยิ่งไปกว่านั้นสภาวะสมัยใหม่ยังทำให้มนุษย์กำหนดกรอบทางศีลธรรมและจริยธรรมมีแนวโน้มนับเป็นคุณค่าที่เป็นอิสระมากยิ่งขึ้น โดยนักจิตวิทยาแนวพุทธิปัญญานิยม (cognitivism) ชาวอเมริกันอย่างลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg, 1927-1987) ได้ชี้ให้เห็นว่าตัวผู้กระทำจะมีการตัดสินใจด้วยตัวเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการกำหนดทาง

ศีลธรรม (moral judgment) จะเปลี่ยนการควบคุมจากภายนอกมาสู่การควบคุมภายในตนเอง การรับผิดชอบทางวัตถุวิสัยมาสู่การรับผิดชอบทางอัตวิสัย การอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่นไปสู่การเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง ดังนั้นกระบวนการกำหนดทางศีลธรรมนี้จึงถือเป็นการอธิบายกระบวนการสร้างความเป็นปัจเจกภาพ (individuation) ซึ่งปัจเจกบุคคลจะถือว่าความถูกต้องใดๆ ถูกนิยามโดยการกำหนดความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่เป็นไปตามหลักการทางจริยธรรมที่ตนเลือกเอง [26]

การเปลี่ยนผ่านของสภาวะสมัยใหม่ในระดับปัจเจกบุคคลสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการกำหนดทางศีลธรรมนี้เป็นผลมาจากการมีเหตุผล (rational) ซึ่งทำให้เกิดความเป็นปัจเจกชนมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลต่างก็ต้องตกอยู่ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งอาจทำให้การมีเหตุผลที่มากขึ้นในมิติหนึ่งอาจหมายถึงการเพิ่มความรู้เหตุผลในมิติอื่นๆ [27] อย่างไรก็ตามการขยายตัวของกระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผล (rationalization) ในสภาวะสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เวเบอร์ เรียกว่า “สภาวะคลายมนต์ขลัง” (disenchantment) กล่าวคือเป็นสภาวะที่หลุดพ้นจากความศรัทธา หรือการทำตามประเพณีความเชื่อดั้งเดิม โดยสิ่งที่มนุษย์เคยชื่นชมไม่เป็นที่ชื่นชมอีกต่อไป [28] ดังนั้นการที่สภาวะสมัยใหม่นำมาซึ่ง “สภาวะคลายมนต์ขลัง” จึงเป็นผลให้ “มนต์ขลัง” ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของมิติทางศาสนา ถูกกีดกันออกไป อันนำไปสู่การพยายามแบ่งแยกเป็นพื้นที่ทาง “ธรรม” และพื้นที่ทาง “โลก” ในทุกระดับ นับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลไปจนกระทั่งการแบ่งแยกรัฐศาสนา (sacred state) ออกจากรัฐฆราวาส (secular state) จึงทำให้พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสูงสุดความเป็นคุณค่าสูงสุดลงไปซึ่งเท่ากับว่ามนุษย์ลดการเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับพระเจ้า ดังนั้นความรับผิดชอบต่อพระเจ้าจึงถูกลดความสำคัญลงตามไปด้วย ในขณะที่ความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตนเองที่มีต่อผู้อื่นกลับเพิ่มความสำคัญมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการทำลายต่อเหตุผล (rational) ที่เพิ่มขึ้นกลับทำให้การยึดถือจริยธรรมของความรับผิดชอบ (ethic of responsibility) อันสอดคล้องกับการกระทำที่มีเหตุมีผลในการบรรลุเป้าหมาย (instrumental-rational) เป็นสิ่งที่มีปัญหาดังเห็นได้จากการขึ้นมามีอำนาจของพรรคนาซี ภายใต้การนำโดยอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler, 1889-1945) สะท้อนให้เห็นอันตรายของความเป็นเหตุเป็นผล (rationality) ซึ่งการกระทำทางการเมืองแบบนี้ได้ผ่านการคัดค้านจนถึงเป้าหมายเป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้นการแสวงหานักการเมืองที่ดีซึ่งมีลักษณะผู้นำที่มีอำนาจบารมี (charismatic leader) ทำให้เวเบอร์มักถูกมองว่าใช้ความเข้าใจการเมืองแบบชนชั้นนำ และบ่อยครั้งที่เวเบอร์ได้รับการอธิบายว่าเป็นผู้เบิกทางให้กับปัญญาชนอย่างคาร์ล ชมิทท์ (Carl Schmitt, 1888-1985) [29] กระนั้นก็ตามอันตรายของเหตุผลสามารถลดทอนลงด้วยจริยธรรมของความเชื่อมั่น (ethic of conviction) ที่วางอยู่บนการยึดมั่นในเจตนาที่ดี เพราะฉะนั้น “นักการเมืองที่ดี” จึงต้องมีทั้งความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ และรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตนเอง ขณะเดียวกันการมีอำนาจของนักการเมืองซึ่งถือเป็นปัจจัยชี้ขาดให้การเมืองขับเคลื่อนไปได้ นั้น ในด้านหนึ่งหากนักการเมืองหลงใหลในอำนาจแทนที่จะใช้อำนาจเพื่อเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงอย่างอื่นก็จะไม่สามารถเป็นนักการเมืองที่ดี แต่จะเป็นได้เพียงนักการเมืองที่หากินจากการเมือง (live from politics) ในอีกด้านหนึ่งหากนักการเมืองปฏิเสธอำนาจก็เท่ากับการปฏิเสธการเมือง และเมื่อการเมืองเป็นเรื่องทางการเมืองการปฏิเสธการเมืองจึงเท่ากับการหันไปหาเรื่องทางธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกันในสภาวะสมัยใหม่ เพราะฉะนั้นปัญหาของการเมืองสมัยใหม่จึงไม่ใช่การแสวงหาคนดีมีศีลธรรมตามกรอบคิดทางศาสนา แต่เป็นการแสวงหานักการเมืองที่ตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่หลากหลายในโลกสมัยใหม่ และเป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อการเมือง (live for politics) ซึ่งดำรงตนในฐานะ “นักการเมืองอาชีพ”

บทสรุป

ถึงที่สุดแล้วจริยธรรมทางการเมืองตามแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ นั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมที่พื้นที่ทางการเมืองยังแยกจากพื้นที่ทางศาสนาอย่างไม่เด็ดขาด หรืออย่างน้อยที่สุดไม่ว่าสังคมจะมีพัฒนาการเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล (rationality) มากเพียงใด ศาสนาก็ยังเป็นสิ่งที่มนุษย์โยยหาและเป็นโครงสร้างที่ทรงอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์อยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจริยธรรมดังกล่าวมาข้างต้นจะไม่ได้รับใช้พระผู้เป็นเจ้าอีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นจริยธรรมทางการเมืองยังเป็นสิ่งที่พยายามดำรงอยู่เพื่อการเมืองเอง กล่าวคือ การมีจริยธรรมประจำวิชาชีพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของวิชาชีพหรือปริมณฑลของวิชาชีพนั้นๆ ให้มีความสมบูรณ์ในตัวเองและยังมีคุณลักษณะของวิชาความรู้แบบสมัยใหม่ ความสอดคล้องกันของวินัยของวิชามีส่วนสำคัญในการเกื้อหนุนรูปแบบการปกครองสมัยใหม่ที่จำเป็นต้องแบ่งแยกเป็นสัดส่วน และสามารถมีการคาดค่านวณถึงประสิทธิผลของสัดส่วนดังกล่าวได้ แต่เวเบอร์ก็ย้ำเตือนให้ระลึกว่าคุณค่าเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะชี้นำชีวิตได้

ขณะที่มนุษย์ก็ไม่สามารถจะเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมได้โดยที่ไม่อุทิศตนเพื่อสิ่งที่มีคุณค่า นอกจากนั้นแล้วทั้งจริยธรรมของความเชื่อมั่น (ethic of conviction) และจริยธรรมของความรับผิดชอบ (ethic of responsibility) ไม่ได้เป็นเพียงการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมทางการเมืองเพียงอย่างเดียว ยิ่งกว่านั้นยังเป็นการอธิบายโลกทัศน์ของมนุษย์ที่มีการปฏิสัมพันธ์กันของทั้งสองจริยธรรมซึ่งมีลักษณะความขัดแย้งในเชิงคุณค่าที่หลากหลายอันเป็นพื้นฐานการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพราะในขณะที่จริยธรรมของความเชื่อมั่นสะท้อนให้เห็นการยึดถือหลักการ/อุดมการณ์เป็นเครื่องชี้นำการกระทำทางการเมือง ขณะเดียวกันจริยธรรมของความรับผิดชอบก็ย้ำความสำคัญต่อการคาดค่านวณผลของการกระทำแต่ไม่ได้ทำให้ความรู้สึกของข้อผูกพันกับหลักการลดน้อยลงไป การปฏิสัมพันธ์ของสองจริยธรรมข้างต้นจะนำไปสู่ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในชีวิตมนุษย์ตลอดจนนักการเมืองอาชีพที่อุทิศตนเพื่อการเมืองอย่างแท้จริง จนถึงจุดที่สามารถพูดได้เช่นเดียวกับมาร์ติน ลูเธอร์ว่า “ณ จุดที่ข้าพเจ้ายืนอยู่ที่นี่ ข้าพเจ้าไม่สามารถแปรเป็นอื่นได้”

เอกสารอ้างอิง

- [1] Rundell, Michael. Editor. (2007). *Macmillan English Dictionary For Advanced Learners*. Oxford: Macmillan Education.
- [2] Aristotle. (2000). *Nicomachean Ethics*. Roger Crisp. Translator. Cambridge: Cambridge University Press. Book I.
- [3] Aristotle. (1916). *Aristotle's Politics*. Benjamin Jowett. Translator. London: Oxford university Press. Book I. 1253a2.
- [4] Horkheimer, Max. (1975). Traditional and Critical Theory. In *Critical Theory: Selected Essays*. Matthew J. O'Connell. Translator. pp. 198–199. New York: Continuum.
- [5] Weber, Max. (1946). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. pp. 118. New York: Oxford University Press.

- [6] Bruun, Hans Henrik. (2007). *Science, Values, and Politics in Max Weber's Methodology*. Aldershot: Ashgate. pp. 250-254.
- [7] ไบเบิล. (2537). *พระคริสตธรรมใหม่: ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร: องค์การที่เผยแพร่อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนลแห่งประเทศไทย. มัทธิว 5:38-42. หน้า 17-18.
- [8] ไบเบิล. (2537). *พระคริสตธรรมใหม่: ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร: องค์การที่เผยแพร่อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนลแห่งประเทศไทย. มัทธิว 26: 52. หน้า 120.
- [9] Starr, Bradley E. (1999) The Structure of Max Weber's Ethic of Responsibility. *The Journal of Religious Ethics*. 27(3): 416.
- [10] Weber, Max. (1946). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. p. 127. New York: Oxford University Press.
- [11] Schoberth, Wolfgang. (2009). The Concept of Responsibility: Dilemma and Necessity. *Studies in Christian Ethics*. 22(4): 428-429.
- [12] Weber, Max. (1946). Science as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. pp. 147-148. New York: Oxford University Press.
- [13] Weber, Max. (1968). *Economy and Society. Vol. I*. Guenther Roth and Claus Wittich. Editors. pp. 24-31. New York: Bedminster Press.
- [14] Weber, Max. (1946). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. p. 121. New York: Oxford University Press.
- [15] Bradley E. Starr, "The Structure of Max Weber's Ethic of Responsibility," *The Journal of Religious Ethics*, Vol. 27, No. 3 (1999), p. 425.
- [16] Brecht, Martin. (1985-1993). *Martin Luther. Vol. I*. James L. Schaaf. Translator. Philadelphia: Fortress Press.
- [17] Easton, David. (1960). *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*. New York: Knopf. p. 137.
- [18] Beetham, David. (1974). *Max Weber and the Theory of Modern Politics*. London: George Allen&Unwin. pp. 55-56.
- [19] Weber, Max. (1958). The Spirit of Capitalism. *The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism*. Talcott Parson. Translator. New York: Scribner. pp. 13-38.
- [20] Stephen P. Turner & Regis A. Factor. (1984). *Max Weber and the Dispute over Reason and Value: A Study in Philosophy, Ethics, and Politics*. London: Routledge & Kegan Paul. pp. 7-11.
- [21] Adair-Toteff, Christopher. (2005). Max Weber's Charisma. In *Journal of Classical Sociology*. 5(2): 198.

- [22] Weber, Max. (1946). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. p.115. New York: Oxford University Press.
- [23] Bruun, Hans Henrik. (2007). *Science, Values, and Politics in Max Weber's Methodology*. Aldershot: Ashgate. pp. 259–264.
- [24] Weber, Max. (1946). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. p. 86. New York: Oxford University Press.
- [25] Weber, Max. (1946). Economically Determined Power and Social Order. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. p. 180. New York: Oxford University Press.
- [26] Schluchter, Wolfgang. (1981). *The Rise of Western Rationalism: Max Weber's Developmental History*. Guenther Roth. Translator. Berkeley: University of California Press. pp. 39–42.
- [27] Weber, Max. (1946). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. p. 123. New York: Oxford University Press.
- [28] Weber, Max. (1946). Science as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth and C. Wright Mills. Translators and editors. pp. 139, 155. New York: Oxford University Press.
- [29] Breuer, Stefan. (1998). The Concept of Democracy in Weber's Political Sociology. In *Max Weber, Democracy and Modernization*. Ralph Schroeder. Editor. pp. 1–13. Basingstoke: Macmillan Press.